

#GOEDINERFGOED

Archeologienota Gent – Begijnhof OLV Ter Hoyen

Wegenis B

Deel 2: verslag van resultaten

Davy Herremans

Goed in erfgoed
Adolf Baeyensstraat 134G
9040 Sint-Amandsberg
www.goedinerfgoed.be

Projectcode – 2017H306

Colofon

Projectcode 2017H306

Archeologienota Gent – Begijnhof OLV Ter Hoyen, Wegenis B

Opdrachtgever

Begijnhof O.-L.-Vrouw Ter Hoyen vzw

Lange Violettestraat 205, 9000 Gent

Uitvoerder

Goed in erfgoed Comm. V.

Adolf Baeyensstraat 134G

9040 Sint-Amandsberg

BTW BE 0669.484.003

© 2017 – Goed in erfgoed Comm. V.

Niets uit deze publicatie mag vermenigvuldigd worden, opgeslagen in geautomatiseerde gegevensbestanden en/of openbaar gemaakt worden onder enige vorm of wijze ook (digitaal, mechanisch, door fotokopie) zonder toestemming van Goed in erfgoed Comm. V.

Inhoud

Bureauonderzoek	5
1. Beschrijvend gedeelte	5
1.1. Administratieve gegevens	5
1.2. Ligging.....	7
1.3 Archeologische voorkennis	7
1.4. Onderzoeksopdracht	8
1.4.1. Aanleiding vooronderzoek.....	8
1.4.2. Vraagstelling.....	8
1.4.3. Randvoorwaarden.....	8
1.4.4. Geplande werken en bodemingrepen	11
1.5. Onderzoeksstrategie en -methode.....	14
1.5.1. Landschappelijke situering.....	14
1.5.2 Historisch-cartografische situering.....	15
1.5.3. Archeologische situering	16
2. Assessmentrapport.....	16
2.1. Methoden, technieken en criteria	16
2.2. Conservatie-assessment.....	16
2.3. Assessment van het onderzochte gebied	17
2.3.1. Landschappelijke situering	17
2.3.1.2. Geologie.....	19
2.3.1.2. Bodemtype.....	20
2.3.1.3. Bodemerosie.....	20
2.3.1.4. Bodemgebruik	20
2.3.2 Historisch-cartografische situering.....	22
2.3.2.1. Algemene chronologie	22
2.3.2.2. Kaartanalyse	23
2.3.3. Archeologische situering	30
Begijnhof OLV Ter Hoyen.....	30

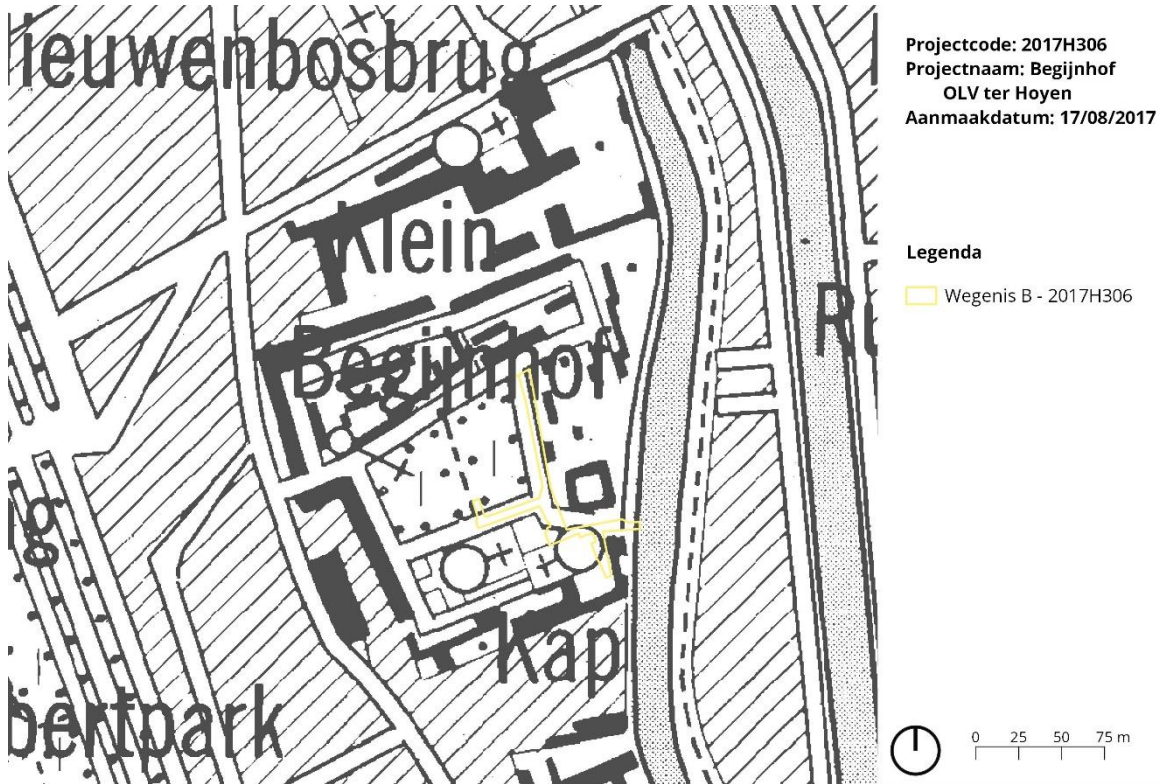
Begijnhoven in Vlaanderen	31
2.3.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied.....	32
2.3.5. Synthese.....	33
3. Bibliografie	36
3.1 Literatuur	36
3.2 Historisch kaartmateriaal	37
4. Lijst van figuren	38

Bureauonderzoek

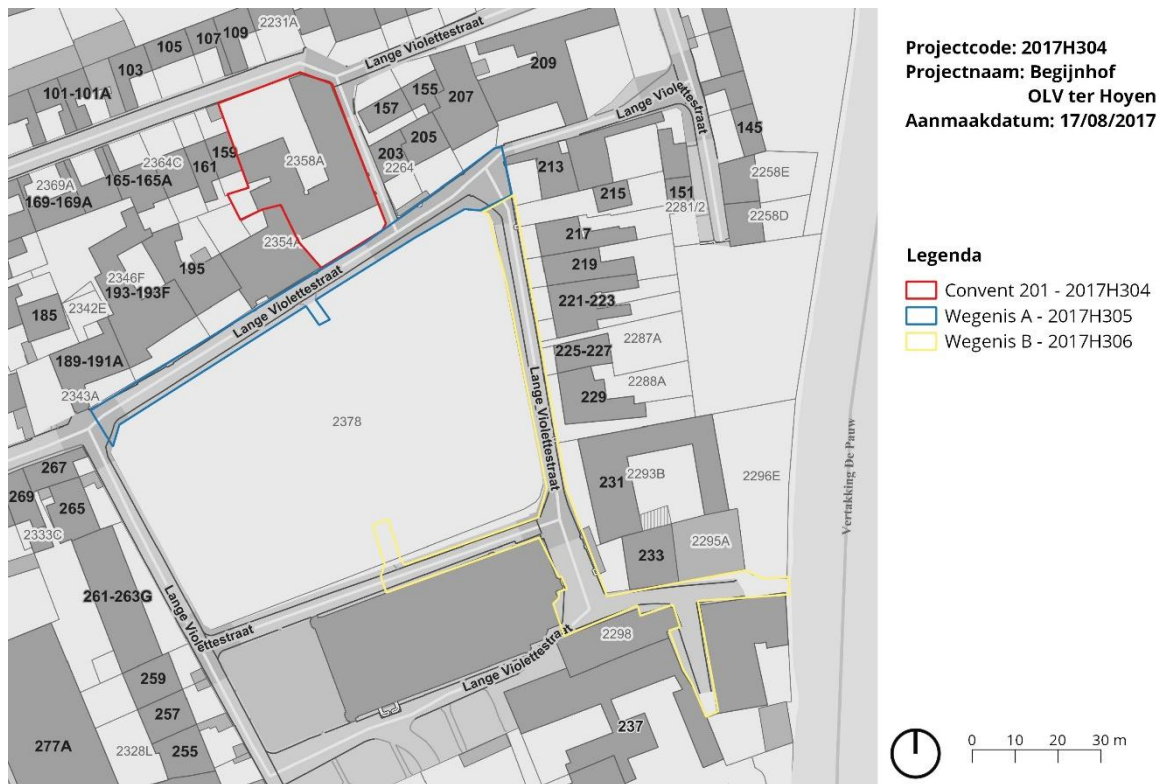
1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

- Initiatiefnemer: Begijnhof O.-L.-Vrouw Ter Hoyen vzw, Lange Violettestraat 205, 9000 Gent
- Projectcode bureauonderzoek: 2017H306
- Sitecode: GE-BE-2017
- Nummer van het wettelijk depot of buitenlands equivalent hiervan: nvt
- Erkende archeoloog: Herremans Davy - OE/ERK/Archeoloog/2017/00166
- Locatie projectgebied: Lange Violettestraat 205, 9000 Gent
- Bounding Box: xMin,yMin 3.73517,51.0463 : xMax,yMax 3.73657,51.047
- Oppervlakte percelen: wegenis: +/- 1250 m², binnenplein: +/-6175 m²
- Kadaster: deels geen nummer (wegenis), deels Gent, 4de afdeling, sectie D, 2378 (binnenplein)
- Termijn bureauonderzoek: 09/08/2017-31/08/2017
- Thesauri Inventaris Onroerend Erfgoed: Bureauonderzoek
- Onderdeel archeologische zone: ja
- Verstoorde zones: Er situeren zich verstoorde zones binnen het projectgebied. Er is geen aanduiding van gekarteerde zones waar geen archeologie meer te verwachten is.
- Topografische kaart: figuur 1
- Kadasterkaart: figuur 2
- Overzichtsplan archeologische zones versus gebieden waar geen archeologie wordt verwacht: figuur 3

Figuur 1: het onderzoeksgebied voorgesteld op de topografische kaart (© geopunt)

Figuur 2: het projectgebied en de andere deelprojecten op het hedendaags kadaster (© geopunt)

#GOEDINERFGOED

#GOEDINERFGOED

Figuur 3: het projectgebied aangeduid op de hedendaagse orthofoto met de gebieden waar geen archeologie te verwachten valt en de grenzen van de archeologische zones (© geopunt)

1.2. Ligging

Het projectgebied situeert zich op grondgebied Gent, deelgemeente Gent. De terreinen bevinden zich in de archeologische zone 'Historische stadskern van Gent, meer bepaald op het binnengebied tussen de Lange Violettestraat en de Neder-Schelde. Het projectgebied betreft het convent Sblonden (vastgesteld als bouwkundig erfgoed, ID 19439) gesitueerd op Lange Violettestraat 201 en dat deel uitmaakt van het Klein Begijnhof of het Begijnhof OLV Ter Hoyen (vastgesteld als bouwkundig erfgoed – ID 122163, en beschermd als monument en cultuurhistorisch landschap; tevens aangeduid als UNESCO werelderfgoed kernzone). Het projectgebied strekt zich uit over de wegenis deels zonder kadastrummer, deels gesitueerd op het perceel gekend bij het kadaster onder het nummer: Gent, 4de afdeling, sectie D, 2378. De terreinen zijn vandaag grotendeels bebouwd en/of verhard.

1.3 Archeologische voorkennis

Het projectgebied maakt deel uit van een vastgestelde archeologische zone en omvat geen zones waar geen archeologie te verwachten valt (Figuur 3). Binnen het projectgebied werden

geen archeologische waarnemingen gedaan. In de omgeving werden een aantal archeologische vindplaatsen vastgesteld die werden opgenomen in de CAI (zie infra).

1.4. Onderzoeksoopdracht

1.4.1. Aanleiding vooronderzoek

Begijnhof O.-L.-Vrouw Ter Hoyen vzw plant de renovatie van een deel van de wegenis van het gelijknamig Begijnhof gelegen langs de Violettestraat 201 te Gent. De voormalige begijnhofgebouwen worden heringericht als meergezinwoning. De oppervlakte van perceel 2378 betreft +/- 6175 m², de totale oppervlakte van de geplande werken betreft +/- 1250 m² (>300m²) en meer dan 100m² wordt geroerd door werken met ingreep op de bodem. De opmaak van een archeologienota is dan ook verplicht gezien het projectgebied zich in een vastgestelde archeologische zone bevindt.

Deze nota betreft slechts één fase binnen een breder restauratieproject van het Klein Begijnhof van Gent. Twee andere omgevingsvergunningen zijn in aanmaak met daaraan gekoppeld twee archeologienota's met projectcode: 2017H304 (Convent Sblond) en 2017H306 (Wegenis B).

1.4.2. Vraagstelling

Doel van dit bureauonderzoek is om na te gaan wat het archeologisch potentieel is van het projectgebied op basis van historisch-cartografische bronnen en gepubliceerde archeologische en landschappelijke data. Op deze manier wordt nagegaan (i) of verdere maatregelen in het kader van archeologisch (voor)onderzoek nodig zijn en (ii) welke dimensie die aannemen. Het bureauonderzoek start vanuit volgende vraagstelling :

- Wat is op basis van de bestaande bronnen het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- Wat is de bewaringstoestand van de bodem en eventuele archeologische site(s)?
- Welke impact hebben de geplande werken op het eventuele archeologisch erfgoed?
- Biedt het projectgebied een potentieel op kennisvermeerdering?
- Wat is het kader waarin dit kennispotentieel kan of moet geëxploiteerd worden?

1.4.3. Randvoorwaarden

Deze archeologienota beperkt zich tot een bureauonderzoek. Verder vooronderzoek met of zonder ingreep op de bodem kon niet worden georganiseerd voorafgaand aan de aanvraag tot stedenbouwkundige vergunning omwille van praktische redenen: de terreinen zijn momenteel verhard en zijn nodig voor de circulatie van personen- en werfverkeer op het

Begijnhof. Volledige of gedeeltelijke uitbraak dient gecoördineerd te gebeuren binnen de bredere fasering van de werken, wat niet mogelijk is voorafgaand aan de werken. Het bureauonderzoek beperkt zich tot gepubliceerde of tenminste toegankelijk bronnen.

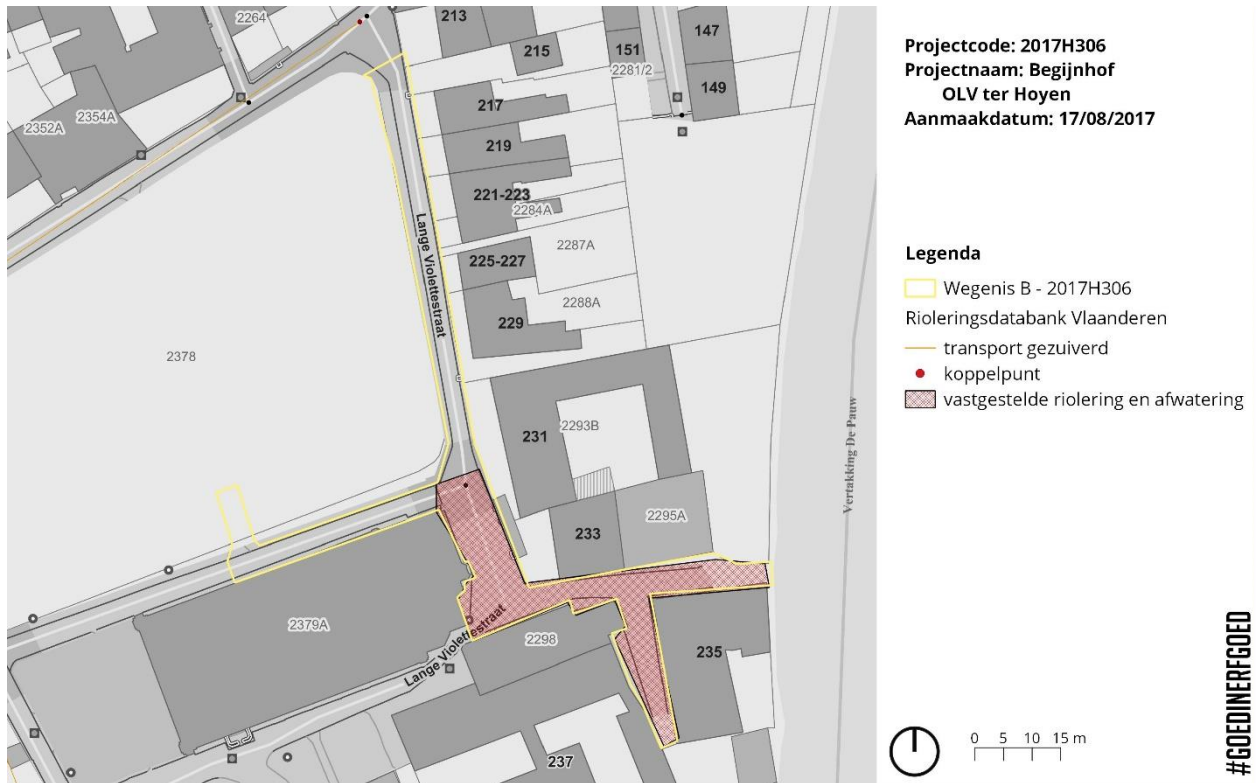
Figuur 4: zicht op de bestaande verharding ten oosten van binnenplein. Hier is geen riolering of waterafvoer aanwezig

Figuur 5: zicht op de bestaande kasseiverharding in de omgeving van het Groothuis

Figuur 6: bestaande verharding met wateraansluiting centraal in weglichaam

Figuur 7: aanduiding van zone waar ter plaatse verspreide controleputten van de riolering, afwatering werden aangetroffen, alsook aansluiting voor brandkranen (© geopunt)

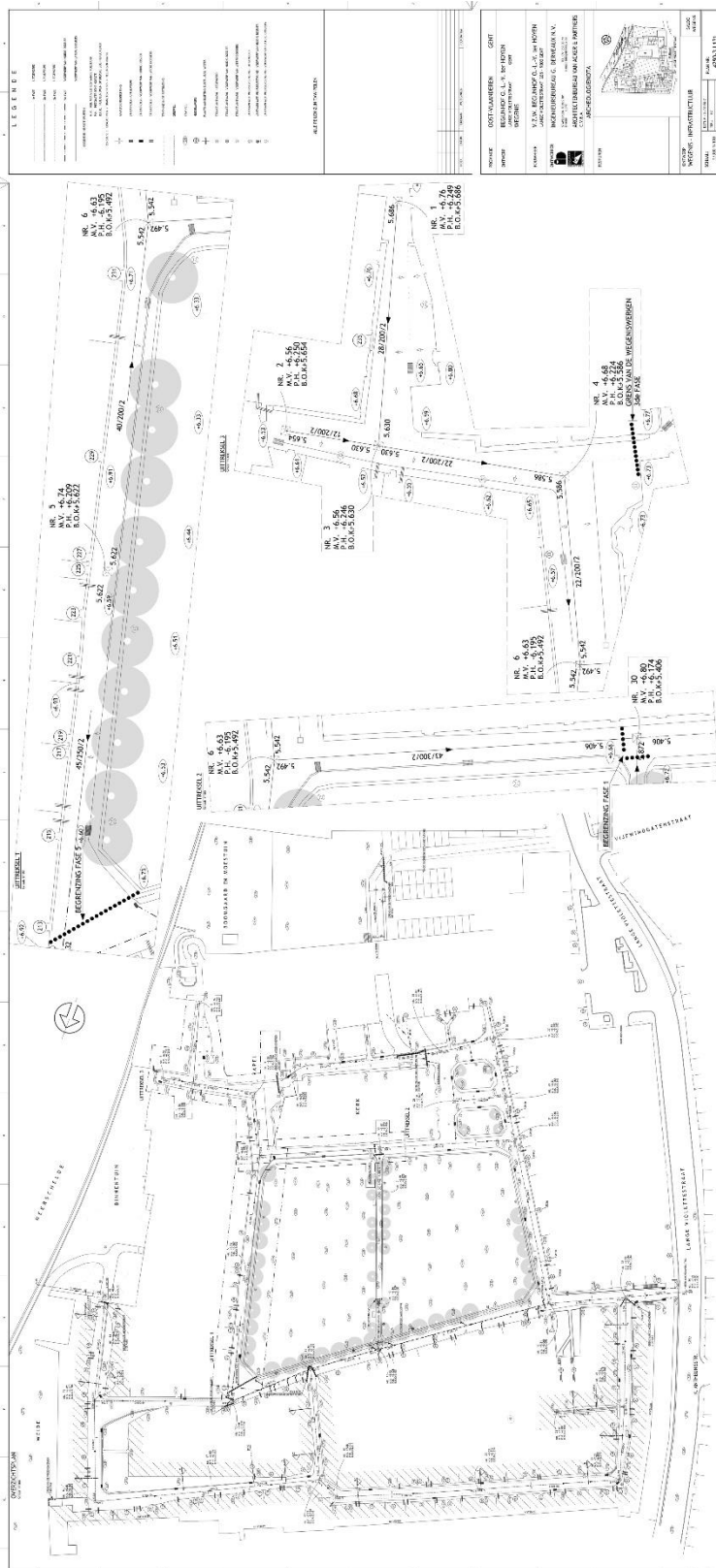
1.4.4. Geplande werken en bodemingrepen

Begijnhof O.-L.-Vrouw Ter Hoyen vzw plant de renovatie van de wegenis ten noorden van het binnenplein deels gesitueerd op gronden zonder perceelnummer, deels gesitueerd op het perceel gekend bij het kadaster onder het nummer: Gent, 4de afdeling, sectie D, 2378. De oppervlakte van perceel 2378 betreft +/- 6175 m², de totale oppervlakte van de geplande werken betreft +/- 1250 m² (>300m²) en meer dan 100m² wordt geroerd door werken met ingreep op de bodem.

De **bestaande toestand** maakt duidelijk dat over het volledige tracé reeds een 21ste eeuwse riolering en regenwaterafvoer aanwezig is. Op regelmatige afstand bevindt zich een straatkolk langs weerszijden van de bestaande weg. Centraal in het weglichaam situeert zich op regelmatige afstand een aansluiting op het waternet (met datum 1999) en een controleput voor de riolering. Deze riolering staat niet aangeduid op de rioleringsdatabank Vlaanderen

Concreet betreffen de werken met **ingreep op de bodem** de volgende:

- de heraanleg van de bestrating: de bestrating bestaat uit keien op een zandbed, op een fundering van mager beton. Totale opbouw 0,40 m.
- de aanleg van grindfilters: bij de delen met eenzijdige afwatering centraal in het weglichaam met een regelmaat van elke 2 m. Bij de delen met tweezijdige afwatering, aan beide zijden van de straat met regelmaat van elke twee meter. De grindfilter bestaat uit geotextiel (0,35x0,35 m) en een cementbuis diameter 0,15 m gevuld met rolgrind. De buis rijkt tot op -0,25 m diepte, gemeten van de bovengrens van de betonfundering van de weg.
- de aanleg van riolering onder het nieuwe wegdek. De diepte van de riolering wordt bepaald bij uitvoer, de diameter van de buizen is 0,2/0,25/0,3 m
- de aanleg van 9 inspectieputten centraal in het weglichaam. De doorsnede van de putten is 1 m² en diepgang maximaal -2.5 m mvh
- de aanleg van waterafvoer ten zuiden van de wegenis. De diepte van de riolering wordt bepaald bij uitvoer. Gerekend mag worden op sleuven van +/- 1,8 m breed.
- de aanleg van 8 straatkolken van +/- 0,65 x 0,34 m doorsnede en een diepgang van +/- 0,70 m.

Figuur 8: de wegeniswerken in grondplan (© INGENIEURSBUREAU G. DERVEAUX NV)

1.5. Onderzoeksstrategie en -methode

Het bureauonderzoek werd uitgevoerd door Herremans Davy, erkend bij erkenningsnummer OE/ERK/Archeoloog/2017/00166

De nota werd opgemaakt op PC met Office- en Adobe-software. Het bijhorend kaartmateriaal werd aangemaakt in een GIS-omgeving (QGIS). In die GIS werden de digitale ontwerpplannen ingeladen en geprojecteerd ten opzichte van diverse kaartlagen die raadpleegbaar zijn op www.geopunt.be, www.dov.vlaanderen.be, <https://geo.onroerenderfgoed.be/> en de website van de centraal archeologische inventaris (CAI).

Voor de diverse onderdelen van het assessment werden diverse bronnen gebruikt. Deze worden hieronder verder opgesomd en toegelicht. De bronnen en hun correcte bibliografische referentie zijn opgenomen in de bibliografie (§ 3) op het einde van dit verslag.

1.5.1. Landschappelijke situering

De basis voor de landschappelijke situering vormen de diverse cartografische bronnen, met name:

- Tertiair geologische kaart
- Quartair geologische kaart
- Bodemkaart van België
- Potentiële Bodemerosie
- Bodembedekkingskaart
- DHMVII – DTM 1m kaartblad 22
- Topografische Kaart van België 1:10 000, kaartblad 22. Gent

Bij het consulteren van dit kaartmateriaal werd gebruik gemaakt van volgende tekstuele toelichtingen:

- De Moor G. 2000, Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad 22 Gent (1/50.000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.
- Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G. 1996, Toelichting bij de geologische kaart van België. Vlaams gewest. Kaartblad 22. Gent (Schaal1: 50 000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

- Van Ranst E. & Sys C. 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 00), Gent.

Deze bronnen, zowel cartografisch als tekstueel, werden gebruikt omdat ze direct relevant waren ten aanzien van de uiteenlopende inhoudelijke aspecten (geologie, bodemkunde, bodemerosie, bodemgebruik, hydrografie en geomorfologie) en van de landschappelijke situering in de assessment.

1.5.2 Historisch-cartografische situering

Volgend kaartmateriaal werd aangewend bij de historisch-cartografische situering van het projectgebied:

- Stadszicht, 1534, anoniem
- Stadsplan, 1559, J. van Deventer
- Kaart van Gent, 1617, J. Horenbault
- Carte topographique de la partie de la Belgique comprise entre Gand et Tournay, Maestricht et Liège ...1745-1748, J. Villaret
- Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik, 1771-1778, J.J. F. graaf de Ferraris
- Atlas der buurtwegen, 1843-1845
- Cartes topographiques de la Belgique, 1846-1854, P. Vandermaelen
- Atlas cadastral parcellaire de la Belgique, 1842-1879, P.C. Popp
- Perceelplan van Gent en omstreken, 1900, J. Gevaert en A. Van Impe
- Primitief kadasterplan 1830, anoniem

Een aantal parameters werden in acht genomen bij de selectie van het historisch-cartografisch bronmateriaal: relevantie, chronologische spreiding en toegankelijkheid. De hierboven opgesomde cartografische bronnen zijn in de eerste plaats gekozen om een zo breed mogelijk diachroon overzicht te genereren van de bewoningsgeschiedenis in het projectgebied. Voor Gent is een uitgebreide collectie aan kaartmateriaal voorhanden. Een selectie werd gemaakt van kaarten die ook daadwerkelijk het projectgebied gedetailleerd in brengen. Verder werd de toegankelijkheid van de cartografische bronnen in acht genomen. Voorkeur werd gegeven aan reeksen die vlakdekkend zijn gekarteerd, maar vooral ook vrij te raadplegen zijn en als gevolg in dit rapport kunnen afgebeeld worden. Bijkomend werd gebruik gemaakt van kaartmateriaal ontsloten via Cartesius (www.cartesius.be). Weergaven van deze kaarten zijn niet bijgevoegd in deze nota (tenzij mits toestemming) wegens

auteursrechtelijke bescherming van deze bronnen. Als gevolg worden de voornaamste bevindingen enkel in de tekst beschreven bronnen.

1.5.3. Archeologische situering

Voor de archeologische situering werd gewerkt met de databank van het Centraal Archeologisch Inventaris (CAI). Deze inventaris is het centrale verzamelpunt van alle archeologische data in Vlaanderen en bijgevolg een relevante startpunt voor bureauonderzoek. Aanvullend werd gebruik gemaakt van beschikbare en toegankelijke archeologische literatuur.

2. Assessmentrapport

2.1. Methoden, technieken en criteria

Dit assessmentrapport omvat alle informatie uit het bureauonderzoek. Om het archeologisch potentieel van het projectgebied in te schatten en een antwoord te vormen op de vooropgestelde onderzoeksvragen worden de geselecteerde bronnen (supra) geanalyseerd en besproken. Uiteindelijk worden de resultaten van de verschillende deel-assessments samengebracht tot een synthese die het mogelijk maakt een gemotiveerd advies uit brengen met betrekking tot het nut van al dan verdergezet archeologisch onderzoek. Bij onvoldoende informatie wordt er uit gegaan van bijkomende maatregelen om tot een waardevol assessment van het projectgebied te komen.

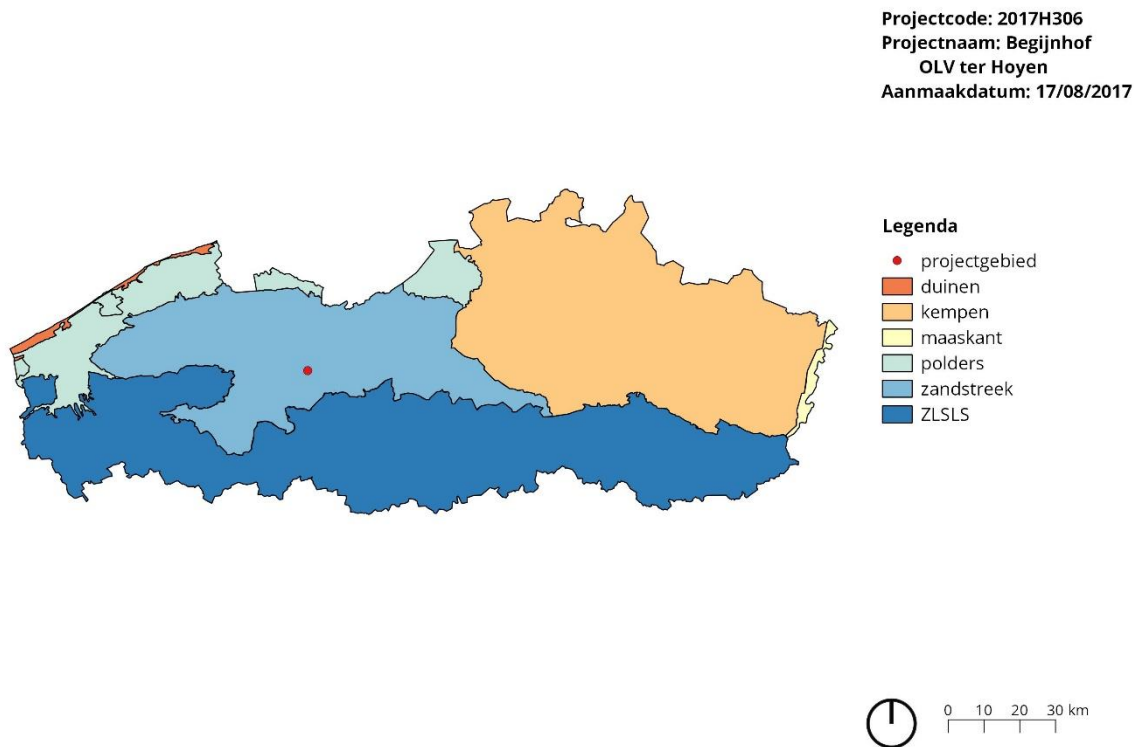
2.2. Conservatie-assessment

De digitale output van dit bureauonderzoek, gaande van de archeologienota zelf tot alle figuren, plannen, kaarten, lijsten en GIS-bestanden, wordt digitaal bewaard op twee fysieke gegevensdragers. Naast bewaring op deze fysieke media wordt een bijkomend kopij voorzien op een virtuele drager (Google Drive).

Een conservatie-assessment voor stalen of archeologisch vondstmateriaal is niet van toepassing voor dit bureauonderzoek.

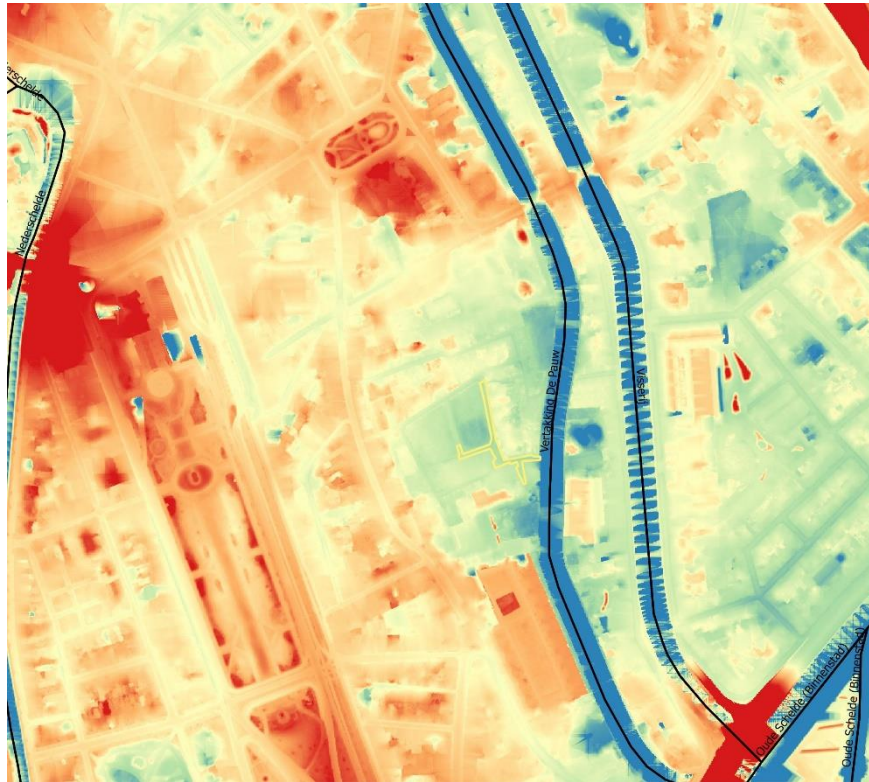
2.3. Assessment van het onderzochte gebied

2.3.1. Landschappelijke situering

Figuur 10: projectgebied gesitueerd ten opzichte van Vlaanderen en de archeoregio's

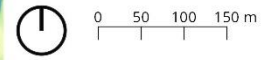
Gent behoort tot de geografische streek van Zandig Vlaanderen en bevindt zich op de plaats waar de Leie afwatert in de Schelde (figuur 10). Het Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II (DHMV II) verschaft enige informatie omtrent de geomorfologie, hydrografie en topografie van het projectgebied (Figuur 14). Als we het afgeleid digitaal terreinmodel (DTM) op ruimere schaal bekijken dan komt duidelijk tot uiting dat de oorspronkelijke topografie in grote delen is verdwenen door antropogene invloed ten gevolge van urbane ontwikkeling. Het Begijnhof OLV Ter Hoyen wordt in het oosten begrenst door de Neerschelde, een aftakking van de Schelde die in zijn huidige vorm het resultaat is van het rechte trekken van de rivier ter hoogte van de Visserij. Dit water maakte ook sinds de Ten zuiden (ter hoogte van het Groothuis en de omliggende parking) van het begijnhof liep er een andere arm die de Neerschelde verbond met een nog bestaande arm langs de Muinkkaai. Ten westen situeert zich de Lange Violettestraat, waarlangs in het westen oorspronkelijk ook een Scheldearm liep. Het begijnhof situeert zich duidelijk op lagere natte gronden, in het alluviaal van de Schelde waarbij convent Sblonden is ingepland op de hoogste zone van het terrein (+/- 7,5 m TAW ten opzichte van 6,5-7 TAW ter hoogte van de binnentuin).

Projectcode: 2017H306
 Projectnaam: Begijnhof
 OLV ter Hoyen
 Aanmaakdatum: 17/08/2017

Legenda

- Wegenis B - 2017H306
- DHMVII DTM RAS 1m
- 5.84
- 6.57
- 7.3
- 8.02
- 8.75
- Hydrografie

#GOEDINERFGOED

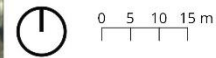
Figuur 11. het projectgebied en hydrografie op het DTM-Vlaanderen (©Geopunt)

Projectcode: 2017H306
 Projectnaam: Begijnhof
 OLV ter Hoyen
 Aanmaakdatum: 17/08/2017

Legenda

- Wegenis B - 2017H306
- Hoogteprofiel

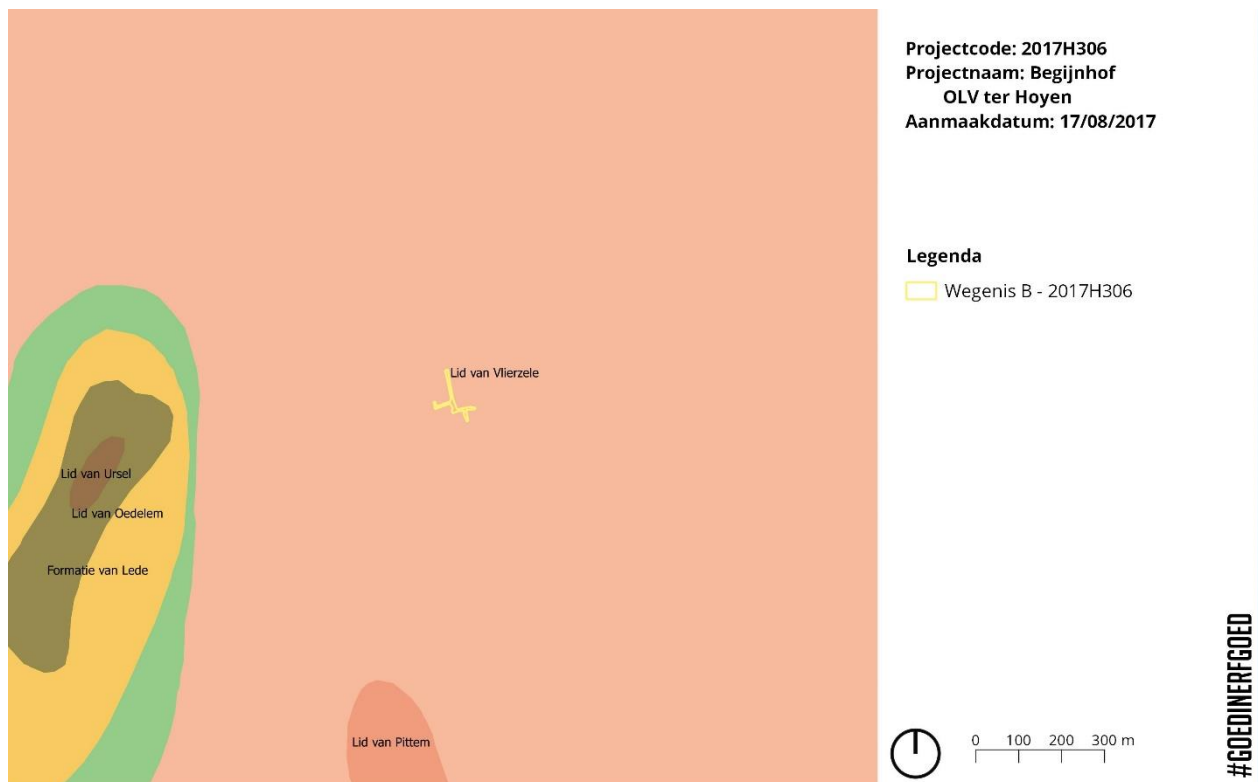

#GOEDINERFGOED

Figuur 12: het projectgebied op de orthofoto met aanduiding van het hoogteprofiel

2.3.1.2. Geologie

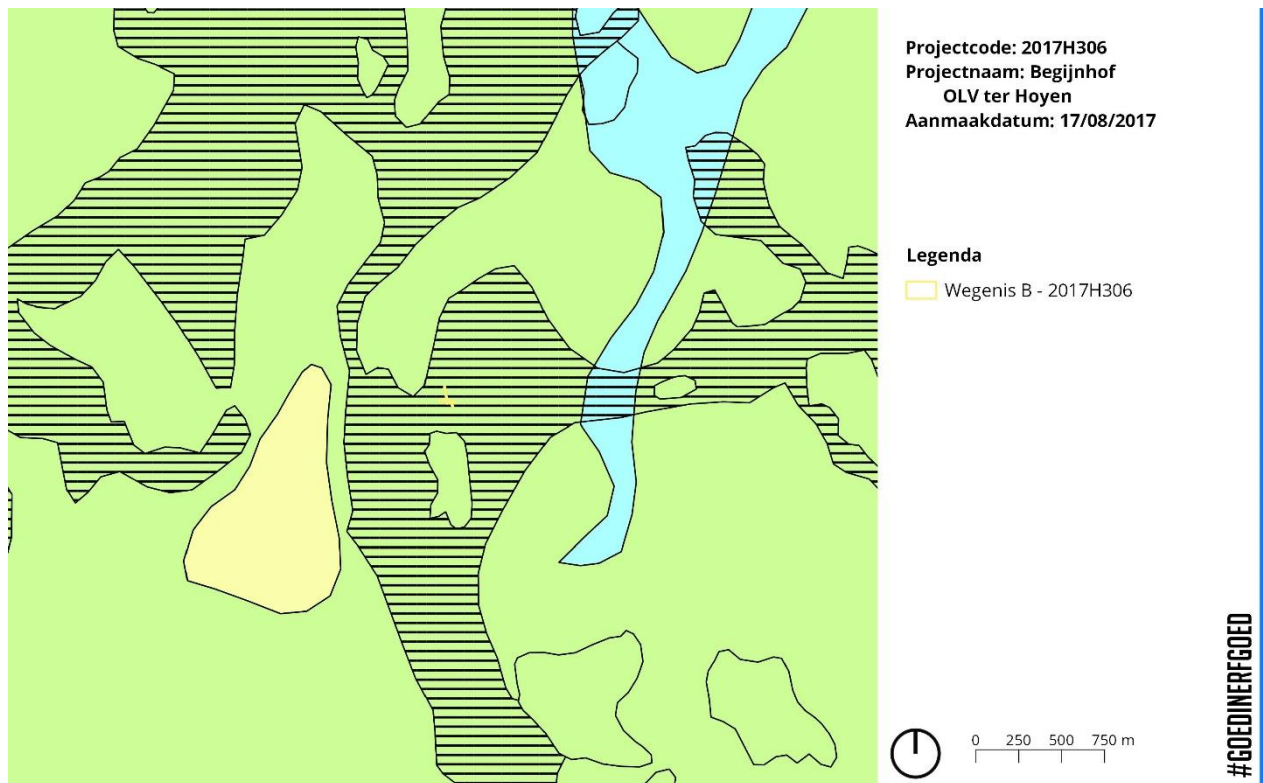
Op schaal van de geologie valt het projectgebied binnen de Tertiaire Formatie van Gent (Figuur 13). Deze Tertiaire formatie is een essentieel mariene afzetting en bestaat voornamelijk uit zandige en kleiige sedimenten. Volgens de Tertiaire geologische kaart dagzoomt ter hoogte van het projectgebied het Lid van Vlierzele gekenmerkt door grijsgroen galuconiethoudend fijn zand, horizontaal of kruisgewijs gelaagd met kleilenzen. Naar onder toe gaat het substraat over in homogeen kleiige zeer fijn zand. De oudere Leden van Pittem en Merelbeke bestaan respectievelijk uit grijsgroen glauconiethoudende kleiige zeer fijn zand afgewisseld met zandige klei, en donkergrijze klei gekenmerkt door dunne zandlenzen met organisch materiaal en pyrietachtige concreties (Jacobs et al. 1996). Zo'n 500 m ten zuidwesten van het projectgebied dagzoomt de kalkhoudende Formaties van Lede en Aalter (Jacobs et al. 1996).

Figuur 13: het projectgebied aangeduid op de tertiair geologische kaart (© DOV)

Op het tertiair rust het quartair pakket en dat wordt ter hoogte van het projectgebied (Figuur 14) gekenmerkt door volgende sequentie: de basis van het Weichseliaan bestaat uit fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (FLPw). Daarop rusten zandige eolische afzettingen van het Weichseliaan of het Vroeg Holoceen (ELPw). Vaak zijn er ook hellingsafzettingen uit het Quartair aanwezig (HQ). De top van het quartair bestaat uit fluviatiele afzettingen

(organochemisch en primair inclus) uit het Holoceen of mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weischeliaan) (De Moor 2000).

Figuur 14: het projectgebied aangeduid op de quartair geologische kaart (© DOV)

2.3.1.2. Bodemtype

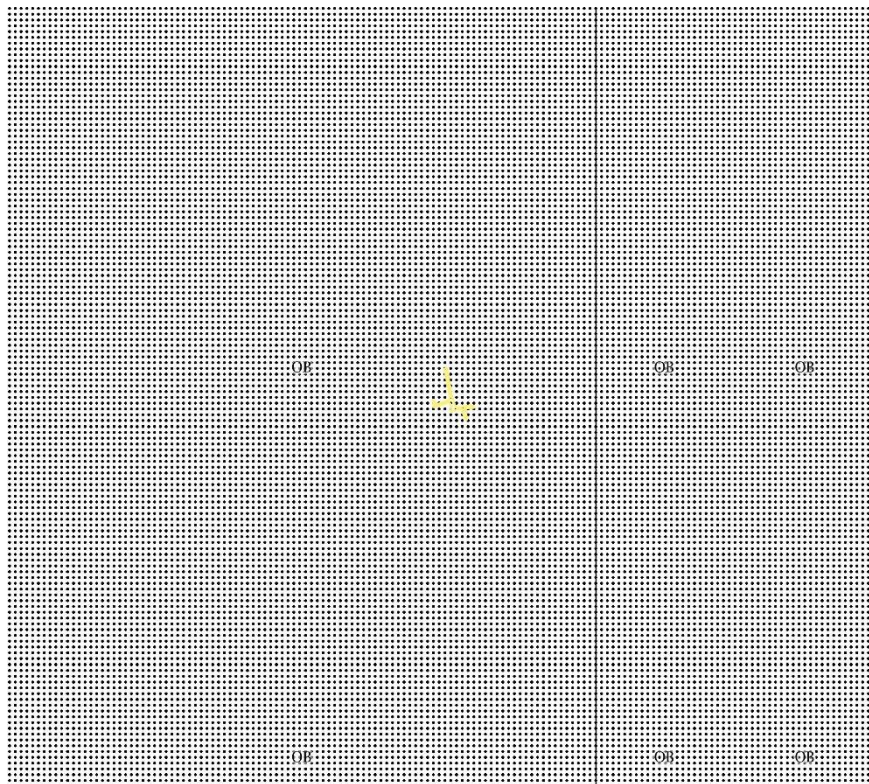
Op de bodemkaart staat het projectgebied gekarteerd als bebouwde zone (OB). Men mag er van uit gaan dat hier het bodemprofiel door het ingrijpen van de mens gewijzigd of vernietigd (kunstmatige gronden) is. Er is dus geen bodemkundige informatie beschikbaar voor het projectgebied en directe omgeving. De dichtstbijzijnde gekarteerde zones bevinden zich op ca. 750 m afstand (Figuur 15)(Van Ranst en Sys 2000).

2.3.1.3. Bodemerosie

Het projectgebied ligt in stedelijk gebied en is niet gekarteerd op de bodemerosiekaart (Figuur 16).

2.3.1.4. Bodemgebruik

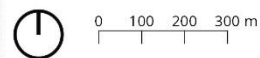
Op de bodembekdeckingskaart staat het projectgebied als volgt gekarteerd: bebouwing en afgedekte zones met gras en struiken (Figuur 17).

Projectcode: 2017H306
 Projectnaam: Begijnhof
 OLV ter Hoyaen
 Aanmaakdatum: 17/08/2017

Legenda

Wegenis B - 2017H306

#GOEDINERFGOED

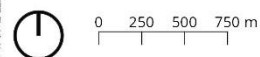
Figuur 15: de bodemtypenkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)

Projectcode: 2017H306
 Projectnaam: Begijnhof
 OLV ter Hoyaen
 Aanmaakdatum: 17/08/2017

Legenda

Wegenis B - 2017H306
 verwaarloosbaar

#GOEDINERFGOED

Figuur 16: de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)

Figuur 17: de bodembedekkingkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)

2.3.2 Historisch-cartografische situering

2.3.2.1. Algemene chronologie

In Gent situeren zich in totaal drie begijnhoven: het Sint-Elisabeth of Groot Begijnhof langs de Gasmeterlaan, het Groot Begijnhof van Sint-Amandsberg en het Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hoyen, ook wel Klein Begijnhof genoemd. Het ontstaan van de begijnhoven moet gezocht worden in de context van religieuze weldadigheid waarmee de middeleeuwse Vlaamse en Europese adel zich inliet. Vooral de Graven van Vlaanderen speelden in Gent een rol bij de stichting en ondersteuning van talrijke religieuze instellingen. Vooral Johanna en Margaretha van Constantinopel, beide gravin van Vlaanderen tijdens de vroege 13de eeuw speelden een belangrijke rol in de stichting van de Gentse begijnhoven (Agentschap Onroerend Erfgoed 2017c; Vermander & Van Mol 2011).

Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hoyen werd op gericht rond 1240, kort na de stichting van het Gentse Sint-Elisabeth- of Groot Begijnhof. Het Klein Begijnhof was in oorsprong een huis voor verarmde edelvrouwen en middenstandsdochters. Aanvankelijk was de stichting afhankelijk van de Sint-Jansparochie, maar in het derde kwart van de 14de eeuw verwierf het begijnhof ook parochiale rechten. De naam Ter Hoyen verwijst naar de 'Groene Hoye', een stuk vruchtbaar alluviaal land gelegen langs de Schelde en dat zich uitstreckte tussen de

Nederschelde en de Oude Schelde tot het Zand. Een gedeelte van dit ooi werd in de loop van de eerste helft van de 13de eeuw ingenomen door het Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hoye, een ander belendend stuk werd eind 16de eeuw toegewezen aan de cisterciënzerinnen van de abdij Nieuwen-Bosch (Agentschap Onroerend Erfgoed 2017a). Na toevoeging van de Brabantwijk (d' Overschelde) bij Gent in 1254 werd het Begijnhof deel van het stedelijk areaal. In 1281 was het Klein Begijnhof volledig ingesloten en ommuurd: in het oosten met de Nederschelde als natuurlijke begrenzing, in het zuiden beschermd door de muur, wal en torens van de derde stadsomwalling. Langs de Lange Violettestraat bevond zich eveneens een muur waarin de centrale toegangspoort was gesitueerd (Agentschap Onroerend Erfgoed 2017a).

Tussen 1600 en 1700 werd het begijnhof volledig heropgebouwd volgens een plan waarbij de huizen en conventen zijn gerangschikt rondom een centraal onregelmatig rechthoekig weiland. Dit weiland wordt de Dries genoemd en is afgezoomd met linden en haagbeuken terwijl de zuidoostelijke kant wordt ingenomen door de zeventiende-eeuwse begijnhofkerk. De zogenaamde Achterstraat omringt de noorderhelft van het begijnhof. Deze Achterstraat loopt van bij de centrale toegangspoort met een elleboog en een breuk halverwege tot naast de Schelde. In de zuidoostelijke hoek bevinden zich de Sint-Godelievekapel, het huis van de Grootjuffer (nummer 229) en de voormalige infirmerie (nummer 231-233). Enkel de pastorie en onderpastorie waren gesitueerd aan de Lange Violettestraat (Agentschap Onroerend Erfgoed 2017a).

Vanaf de beginperiode omvatte het begijnhof zeven afzonderlijke conventen die ook tijdens de 17de eeuw heropgebouwd werden. Een convent is samengesteld uit verscheidene vleugels en onderscheid zich duidelijk van de gewone begijnhofhuisjes dankzij onder andere: een grotere omvang, een ingangspoort en rijke gevelornamenten (Agentschap Onroerend Erfgoed 2017a).

2.3.2.2. Kaartanalyse

Het oudste zicht op het Klein begijnhof dateert uit **1534** en betreft het **zicht op Gent vanuit vogelperspectief** (Figuur 18). We zien het begijnhof als een duidelijk te onderscheiden geheel in het oosten en zuiden begrenst door Scheldearmen. De huizen en conventen zijn georganiseerd rondom een binnenplein met centraal de Onze-Lieve-Vrouwkerk.

Figuur 18: het projectgebied op Gent in vogelperspectief uit 1534 (©Stad Gent)

De **kaart van Jacob van Deventer uit ca. 1559** (Figuur 19) verschaft bijkomende informatie over de spatiale organisatie van het middeleeuwse begijnhof. Zo wordt het duidelijk dat het huidige stratenplan al grotendeels gevormd was met een weg rond een trapeziumvormig binnenplein, de zogenaamde Achterstraat en de aftakking rond het Groothuis.

Figuur 19: het projectgebied op de Deventerkaart, ca. 1559 (©Cartesius)

De kaart van **Braun en Hogenberg uit 1572** (Figuur 20) toont het begijnhof richting het laatste kwart van de 16de eeuw. De kaart toont nog steeds het begijnhof in zijn laatmiddeleeuwse toestand. Opnieuw wordt bevestigd dat de wegenis in zijn huidige layout al grotendeels gevormd was.

Figuur 20: het projectgebied op de kaart van Braun en Hogenberg uit 1572 (©Cartesius)

Ook de kaart van **Jacques Horenbault** uit **1617** (Figuur 21) toont het Klein Begijnhof. Mogelijk zien we op deze kaart de situatie na de (gedeeltelijke) heropbouw. We zien duidelijk de opdeling in een aantal conventen als afzonderlijk ommuurde entiteiten. Vooral langs de Lange Violettestraat en de Neerschelde tekent zich een gewijzigde situatie af. In deze zones lijkt elk convent nu te bestaan uit een oost-west georiënteerde vleugel met eventueel een haakse vleugel erop zodat een L-vormig patroon ontstaat. De laatmiddeleeuwse layout met centraal een trapeziumvormig binnenplein met daarrond een wegenis blijft ongewijzigd.

Figuur 21: het projectgebied op de kaart van Horenbault uit 1617 (©Cartesius)

Op de kaart van **Joan Blaeu** uit **1649** (Figuur 22) zien we de verdere heropbouw van het begijnhof, met nu ook aan de oostzijde van het binnenplein een nieuwe situatie. De Onze-Lieve-Vrouwekerk is nog altijd te zien in zijn middeleeuwse toestand, waar duidelijk wordt dat het om een drie-beukig Romaanskerkgebouw gaat met vieringtoren. De huidige kerk in laat renaissancestijl werd pas gebouwd in de periode 1654-58 (Vermander & Van Mol 2011). De laatmiddeleeuwse wegenis blijft behouden.

Figuur 22: het projectgebied op de kaart van Bleau uit 1649 (© Cartesius)

Figuur 23: Het projectgebied op de Villaretkaart (1745-1748) (© geopunt)

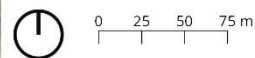
De **Villaretkaart** uit de periode **1745-1748** brengt weinig concrete informatie aan met betrekking tot de wegenis (Figuur 23). De **Kabinetskaart van Ferraris (1771-1778)** (Figuur 24) toont aan dat ook in de 18de eeuw de layout van het begijnhof ongewijzigd blijft, met een stratenpatroon bestaande uit een weg rond het trapeziumvormig binnenplein, de zogenaamde Achterstraat en de aftakking rond het Groothuis.

Projectcode: 2017H306
 Projectnaam: Begijnhof
 OLV ter Hoyen
 Aanmaakdatum: 17/08/2017

Legenda

□ Wegenis B - 2017H306

#GOEDINERFGOED

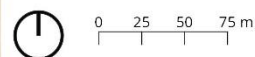
Figuur 24: het projectgebied op de kaart van Ferraris (1771-1778) (©Geopunt)

Projectcode: 2017H306
 Projectnaam: Begijnhof
 OLV ter Hoyen
 Aanmaakdatum: 17/08/2017

Legenda

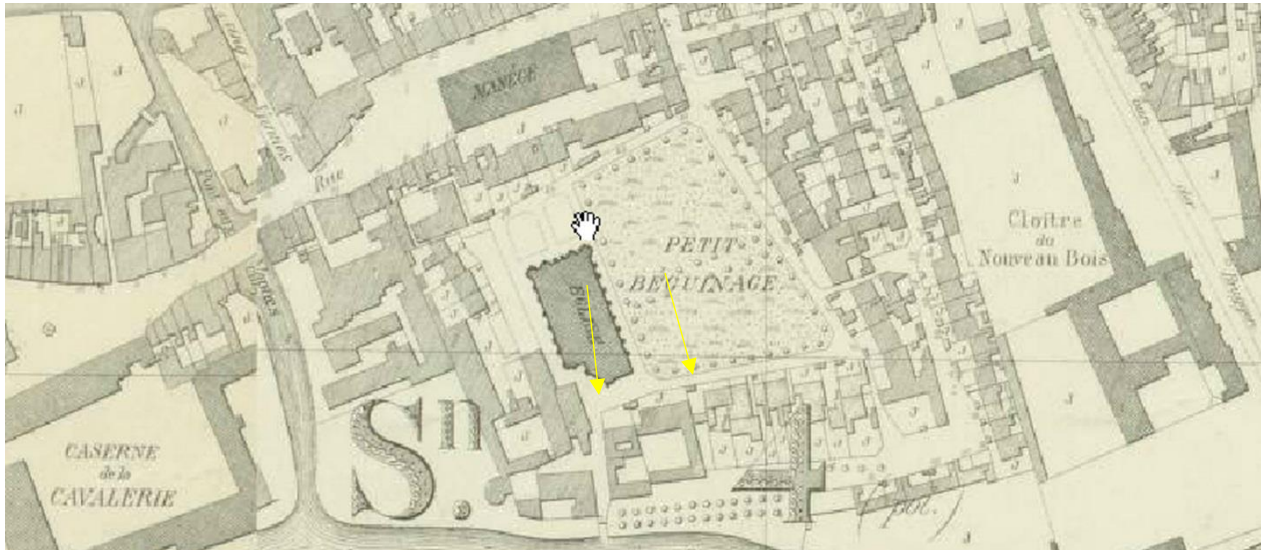
□ Wegenis B - 2017H306

#GOEDINERFGOED

Figuur 25: het projectgebied op de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) (©Geopunt)

De **Atlas der Buurtwegen (1843-1845)** biedt geen nieuwe informatie aangezien het projectgebied niet werd gekarteerd. De **topografische kaart Vandermaelen (1846-1854)** biedt wel informatie (Figuur 25): de kaart toont vooral aan dat er ook tijdens de eerste helft van de 19de eeuw geen fundamentele wijzigingen werden doorgevoerd aan het stratenpatroon binnen de muren van het begijnhof.

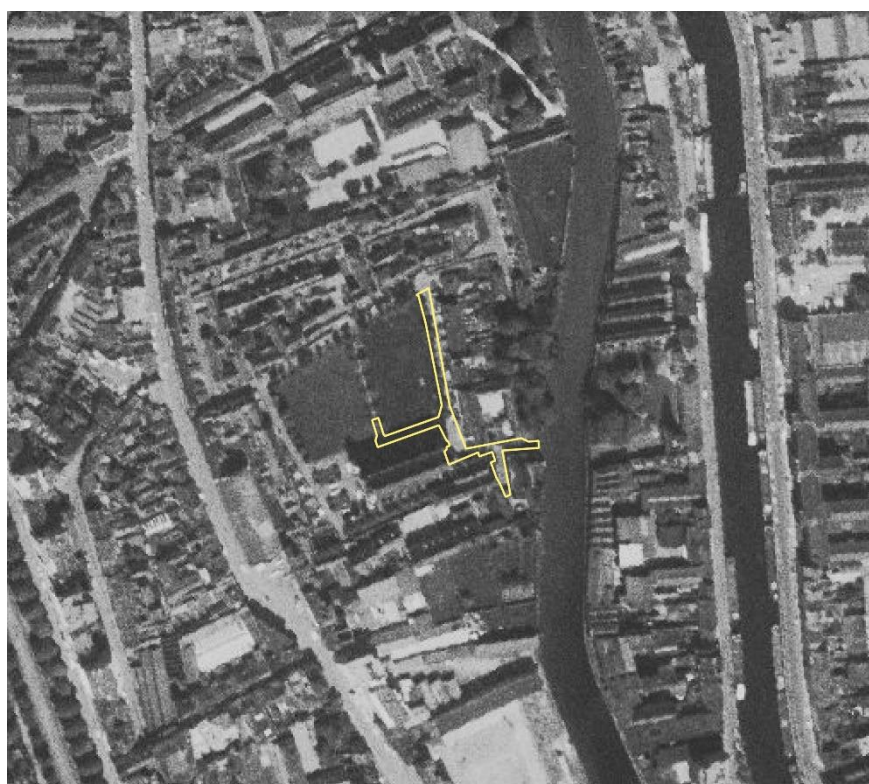
Figuur 26: het projectgebied op de kaart van Gevaert en Van Impe (1801-1900) (©Cartesius)

Dit beeld wordt verder bevestigd op de andere 19de eeuwse kaarten beschikbaar. De **Poppkaart**, opgesteld tussen **1842-1879** is niet beschikbaar voor het stedelijk gebied van Gent. Een alternatief voor de Popp-kaart vinden we in een 19de eeuwse kadaسترplan door **J. Gevaert en A. Van Impe** dat omstreeks werd opgesteld tussen **1801-1900** werd gedrukt (Figuur 26). Een bijkomend alternatief vinden we in het **primitief kadaستر (1830-1833)** (Figuur 27). Op allebei de kaarten stellen we vast dat het 19de eeuwse stratenpatroon van het begijnhof teruggaat op de middeleeuwse situatie.

De opéénvolgende beschikbare orthofoto's informeren ons over de verder evolutie binnen het projectgebied tijdens de late 19de en 20ste eeuw. Op de orthofoto uit 1971 zien we ook in deze periode geen wijzigingen in de spatiale organisatie van het begijnhof en de wegenis (Figuur 28). De orthofoto's uit de periode 1979-1990 (Figuur 29) en uit de periode 2013-2015 (Figuur 3) tonen dat het hedendaagse stratenpatroon in grote mate gelijk is aan dat van de laatmiddeleeuwse situatie.

Figuur 27: het projectgebied op het primitief kadaster (1830-1833) (©Cartesius)

Projectcode: 2017H306
 Projectnaam: Begijnhof
 OLV ter Hoyen
 Aanmaakdatum: 17/08/2017

Legenda

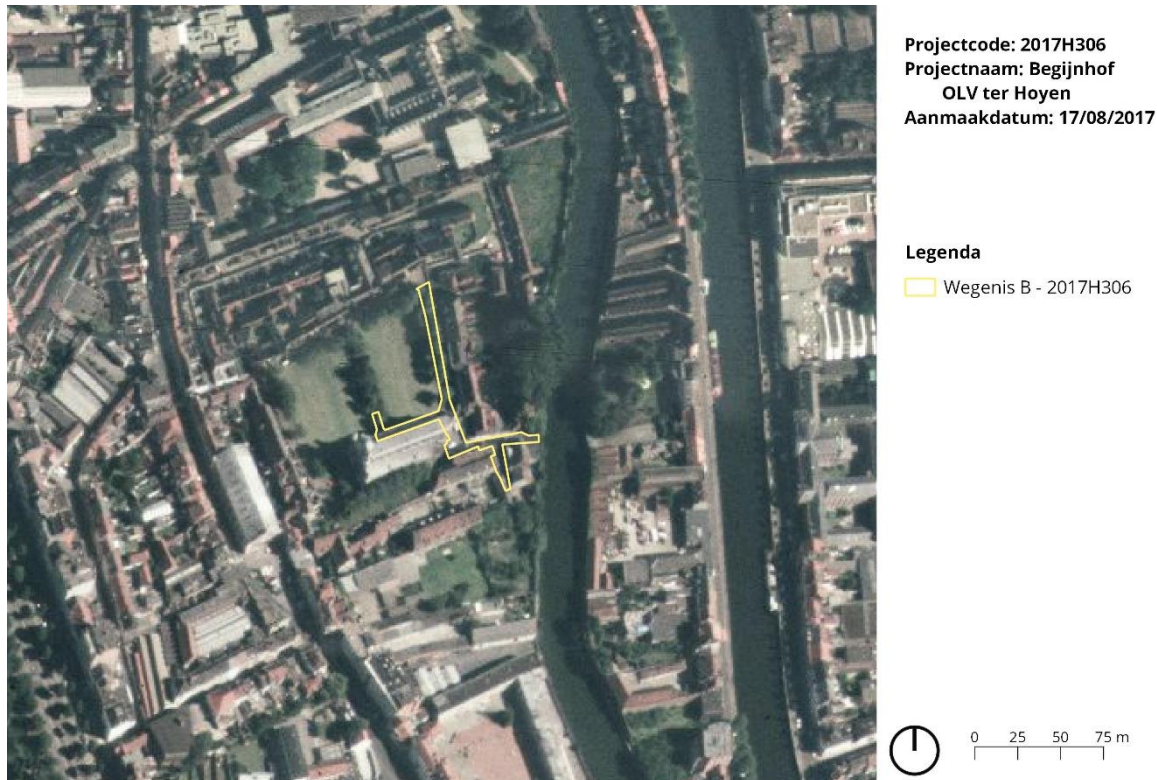
Wegenis B - 2017H306

0 25 50 75 m

#GOEDINERFGOED

Figuur 28: het projectgebied op een orthofoto uit 1971 (©Geopunt)

Figuur 29: het projectgebied op een orthofoto uit de periode 1979-1990 (©Geopunt)

2.3.3. Archeologische situering

Begijnhof OLV Ter Hoyen

Archeologisch onderzoek op de terreinen van het Begijnhof is beperkt. Begin jaren 2000 werd de zuidmuur van het Begijnhof gedeeltelijk onderzocht (CAI ID: 333536). Er werden sporen van een latrine aangetroffen, een stadsmuur en een versterkingstoren. Het ging om resten in baksteen, waarbij de verdedigingselementen verwekt zaten in de omheiningsmuur van het begijnhof. Aan de stadzijde was het geheel versterkt met zware steunberen verbonden met een spitsboog. Op deze boog rustte waarschijnlijk een weergang. Er sloot een rechthoekige ruimte aan bij de toren (Claes & Stoops 2005; Claes 2005).

Omgeving van het Begijnhof

Voor de directe omgeving van de site zijn er enkele records opgenomen in de CAI. ID 333538 verwijst naar een opgraving die werd uitgevoerd langs de Lange Viollettesraat 277 waarbij muurresten uit baksteen werden aangetroffen en een kleine halfondergrondse kelder die nog gedeeltelijk in grondplan was bewaard (Stoops 1997). ID 333537 verwijst eveneens naar een opgraving in de Lange Violettestraat waarbij de middeleeuwse Vijfwindgatenpoort werd aangesneden en een muurdeel in baksteen werd aangetroffen afgewerkt met Doornikse kalksteen. Haaks op deze muur bevonden zich resten van twee smallere muren in baksteen

van een klein gebouw (Laleman & Raeymaekers 1996). Bij een ander Op het Graaf van Vlaanderenplein (CAI ID: 333533) werd sporen van een oude Schelde-arm onderzocht, afgeboord met kaaimuren gestut op houten palen. Mogelijk deed de muur ook dienst als achtergevel of afsluitmuur (Raeymaekers en Steurbaut 2007). Verder werden bij werfcontroles vondconcentraties aangetroffen uit de middeleeuwen en post-middeleeuwse periode (CAI ID 333535; 211744).

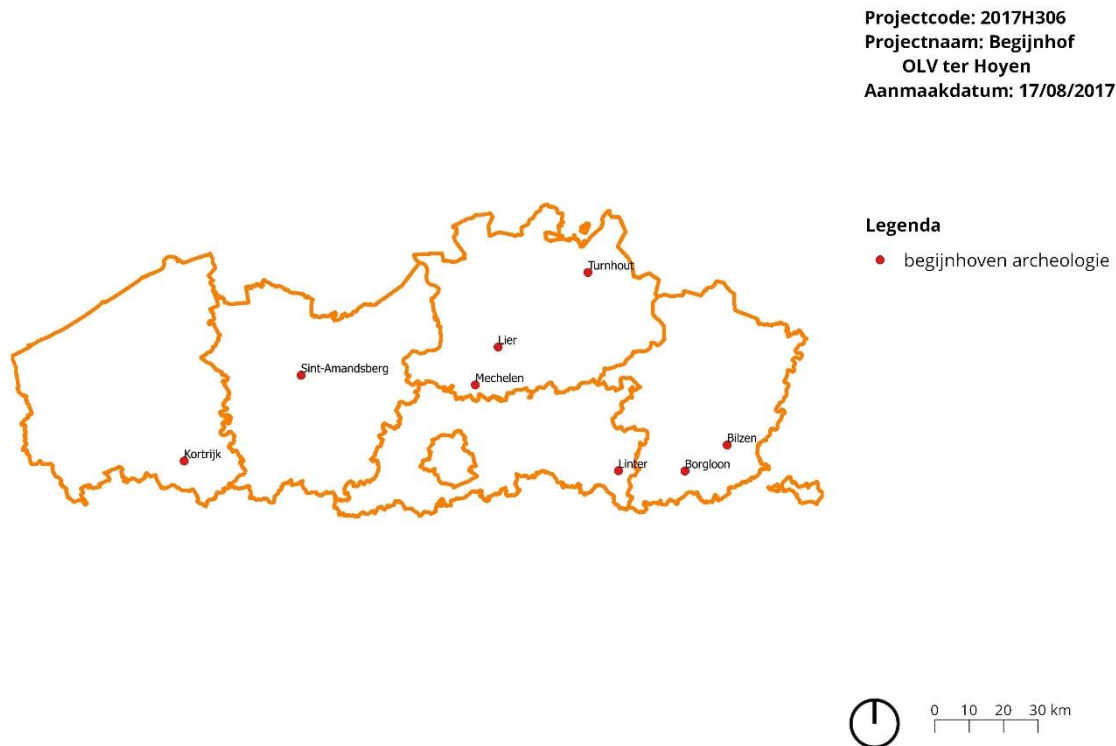

Figuur 30: CAI-data op de hedendaagse orthofoto volgens datering (©Geopunt)

Begijnhoven in Vlaanderen

In Vlaanderen werden verschillende begijnhoven archeologisch onderzocht. In het begijnhof van Lier werden sporen aangetroffen van een middeleeuw godshuisje opgetrokken uit baksteen (CAI 210615; 103570). In het Klein Begijnhof in Mechelen werd een zogenaamde waterkelder onderzocht. In het groot Begijnhof werden sporen van diverse begijnhuisjes aangetroffen en sporen van de inrichting en gebruik van het de open ruimte binnen de muren, zoals een waterput en diverse afvalkuilen (CAI ID 103570; 206868; 207520; 166196; 156285; 166185; 166184; 156297; 156180; 156181). In Turnhout werd onder andere de omheiningmuur aangesneden, de kerk onderzocht en enkele huisjes gedeeltelijk opgegraven (CAI ID 159109, 950880, 150441, 150442). Ook in Bilzen werd de begijnhofkerk onderzocht en werden er een aantal post-middeleeuwse graven in en rond de kerk

gedocumenteerd (CAI ID 915010). In Borgloon kwam er een Romaanse kapel aan het licht onder de 17de eeuwse begijnhofkerk (CAI ID 20127). Beperkte waarnemingen werden er verder nog gedaan in Tongeren (CAI ID 51939) en Kortrijk (CAI ID 211471). Uitzonderlijk kwamen er ook sporen aan het licht die dateren voor de inrichting van de terreinen als begijnhof. Zo werd er in het Begijnhof in Sint-Amandsberg sporen aangetroffen van Romeinse aanwezigheid (CAI 32197), en in Linter een Merovingisch grafveld (CAI ID 321).

Figuur 31: archeologisch onderzochte begijnhoven in Vlaanderen op basis van de CAI (©Geopunt)

2.3.4. Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Het projectgebied maakt deel uit van de historisch site van het Klein Begijnhof te Gent, ook gekend als het begijnhof OLV Ter Hoyen. Historisch is de site goed gedocumenteerd: archiefteksten situeren de stichting van het begijnhof in het tweede kwart van de 13de eeuw. Op het vroegste kaartmateriaal met name het vogelperspectief uit 1534 en de Deventerkaart uit 1559 zien we al een begijnhof opgebouwd rond een trapeziumvormig binnenplein. Ook de zogenaamde Achterstraat en de wegenis rond het Groothuis zijn al aanwezig. Tijdens de 17de en 18de eeuw wordt het begijnhof grondig verbouwd. De conventen ontstaan in hun huidige vorm. De laatmiddeleeuwse layout van het begijnhof, met centraal een trapeziumvormig binnenplein met daarrond een wegenis blijft ongewijzigd tot op vandaag.

2.3.5. Synthese

Deze synthese brengt de resultaten uit het landschappelijke, archeologische en historisch-cartografisch assessment in confrontatie met de geplande werken. De beschikbare bronnen leveren voldoende informatie om de vooropgestelde onderzoeksvragen te beantwoorden:

- *Wat is op basis van de bestaande bronnen het archeologisch potentieel van het projectgebied?*

Op basis van de bestaande bronnen wordt het archeologisch potentieel van het projectgebied ingeschat als matig. De projectzone bevindt zich binnen de muren van de historische site het Klein Begijnhof van Gent. Mogelijk zijn er ondergronds resten bewaard van het middeleeuwse of vroegmoderne begijnhof. Wel moeten we er rekening mee houden dat de wegenis sinds de stichting van het begijnhof in de 13de eeuw vrijwel ongewijzigd is gebleven, en dat de kans op archeologische sporen hierdoor wordt verkleind. De kans op sporen van menselijke aanwezigheid voor de inname van de terreinen door de begijnen is eerder klein. Het terrein betreft immers relatief nat en drassige gronden in het alluvium van de Schelde. Terreinen die vooral in gebruik waren als meersen en graas-/hooiland.

- *Wat is de bewaringstoestand van bodem en eventuele site(s) in het projectgebied?*

De bewaringstoestand van eventueel archeologisch erfgoed in het projectgebied is variabel. Voor het tracé ten oosten en zuiden van het binnenplein lijkt de historische verstoring beperkt. Voor de zone rond het Groothuis, kunnen we ervan uitgaan dat de 20ste eeuwse rioleringswerken en de herhaaldelijk heraanleg van de weg die hiermee gepaard ging, hun impact gehad op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Hoe groot de impact hiervan is, kan moeilijk bepaald worden op basis van het bureauonderzoek, temeer omdat het bestaande gabarit niet gekarteerd staat op de rioleringsatlas Vlaanderen.

- *Welke impact hebben de geplande werken op het eventuele archeologisch erfgoed?*

Concreet zijn volgende werken met impact op de bodem gepland: (i) de heraanleg van de bestrating bestaande uit keien op een zandbed, op een fundering van mager beton. Totale opbouw 0,40 m; (ii) de aanleg van grindfilters: bij de delen met eenzijdige afwatering centraal in het weglichaam met een regelmaat van elke 2 m. Bij de delen met tweezijdige afwatering, aan beide zijden van de straat met regelmaat van elke twee meter. De grindfilter bestaat uit geotextiel (0,35x0,35 m) en een cementbuis diameter 0,15 m gevuld met rolgrind. De buis rijkt tot op -0,25 m diepte, gemeten van de bovengrens van de betonfundering van de weg; (iii) de aanleg van

riolering onder het nieuwe wegdek. De diepte van de riolering wordt bepaald bij uitvoer, de diameter van de buizen is 0,2/0,25/0,3 m; (iv) de aanleg van 9 inspectieputten centraal in het weglichaam. De doorsnede van de putten is 1 m² en diepgang maximaal -2.5 m mvh; (v) de aanleg van nieuwe waterleiding ten zuiden van de wegenis. De diepte van de riolering wordt bepaald bij uitvoer. Gerekend mag worden op sleuven van +/- 1,8 m breed; (vi) de aanleg van 8 straatkolken van +/- 0,65 x 0,34 m doorsnede en een diepgang van +/- 0,70 m; (vii) de aanleg van 8 straatlantaarns. De impact van deze werken is afhankelijk van de precieze lokalisatie (horizontaal en verticaal) en bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologische erfgoed. Gezien de werken in de omgeving van het Groothuis zich situeren binnen het gabarit van reeds aanwezige wegbedding, riolering en waterafvoer, mogen we ervan uitgaan dat de impact daar niet groter is dan die van de historische verstoring.

- *Biedt het projectgebied een potentieel op kennisvermeerdering?*

Ja. Het projectgebied in relatie tot de geplande werken wel degelijk kans op kennisvermeerdering: verdergezet onderzoek biedt kans op het verfijnen van de bouwchronologie van het Begijnhof OLV Ter Hoyen. Het projectgebied biedt de kans de voornamelijk weinig gekende middeleeuwse situatie van het Begijnhof te documenteren. Bovenlokaal biedt het projectgebied mogelijk informatie over de inrichting, architectuur en materiële cultuur van begijnhoven in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen en vroegmoderne tijd. De kans op archeologisch relevante sporen is echter kleiner dan in de zones van de conventen, begijnhuisjes of andere open ruimten: historisch kaartmateriaal toont aan dat het projectgebied sinds de 13de eeuw in gebruik is al weg en geen ander gebruik heeft gekend. Dit beperkt de kans op sporen die nuttige kenniswinst kunnen opleveren. Daarenboven is de bewaringstoestand in bepaalde zones niet ideaal tot slecht door de aanwezigheid van de bestaande riolering en afwatering, en de herhaaldelijke historische renovatie van het wegdek.

- *Wat is het kader waarin dit kennispotentieel kan of moet geëxploiteerd worden?*

De archeologienota op basis van bureauonderzoek wordt beschouwd als volledig. De bestaande archeologische en historische bronnen leverden voldoende informatie om aan te tonen dat het potentieel tot kennisvermeerdering matig moet worden ingeschat.

Verder archeologisch onderzoek lijkt kosten-baten aangewezen in de vorm van een proefputtenonderzoek verder gestipuleerd in het programma van maatregelen.

2.3.7. Samenvatting

Begijnhof O.-L.-Vrouw Ter Hoyen vzw plant de renovatie van de wegenis ten noorden van het binnenplein deels gesitueerd op gronden zonder perceelnummer, deels gesitueerd op het perceel gekend bij het kadaster onder het nummer: Gent, 4de afdeling, sectie D, 2378. De oppervlakte van perceel 2378 betreft +/- 6175 m², de totale oppervlakte van de geplande werken betreft +/- 1250 m² (>300m²) en meer dan 100m² wordt geroerd door werken met ingreep op de bodem. De opmaak van een archeologienota is dan ook verplicht gezien het projectgebied zich in een vastgestelde archeologische zone bevindt.

De projectzone bevindt zich binnen de muren van de historische site het Klein Begijnhof van Gent. Mogelijk zijn er ondergronds resten bewaard van het middeleeuwse of vroegmoderne begijnhof. Wel moeten we er rekening mee houden dat de wegenis sinds de stichting van het begijnhof in de 13de eeuw vrijwel ongewijzigd is gebleven, en dat de kans op archeologische sporen hierdoor wordt verkleind. De kans op sporen van menselijke aanwezigheid voor de inname van de terreinen door de begijnen is eerder klein. Het terrein betreft immers relatief nat en drassige gronden in het alluvium van de Schelde. Terreinen die vooral in gebruik waren als meersen en graas-/hooiland.

De bewaringstoestand van eventueel archeologisch erfgoed in het projectgebied is variabel. Voor het tracé ten oosten en zuiden van het binnenplein lijkt de historische verstoring beperkt. Voor de zone rond het Groothuis, kunnen we ervan uitgaan dat de 20ste eeuwse rioleringswerken en de herhaaldelijk heraanleg van de weg die hiermee gepaard ging, hun impact gehad op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed. Hoe groot de impact hiervan is, kan moeilijk bepaald worden op basis van het bureauonderzoek, temeer omdat het bestaande gabarit niet gekarteerd staat op de rioleringsatlas Vlaanderen.

De impact van de geplande werken op archeologisch erfgoed is mogelijk groot, maar afhankelijk van de precieze lokalisatie (horizontaal en verticaal) en bewaringstoestand van dat archeologische erfgoed. Gezien de werken in de omgeving van het Groothuis zich situeren binnen het gabarit van reeds aanwezige wegbedding, riolering en waterafvoer, mogen we ervan uitgaan dat de impact daar niet groter is dan die van de historische verstoring. Verder archeologisch onderzoek lijkt kosten-baten aangewezen in de vorm van een proefputtenonderzoek verder gestipuleerd in het programma van maatregelen.

3. Bibliografie

3.1 Literatuur

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017a, Begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hoye [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/122163> (geraadpleegd op 17 augustus 2017).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2016b, Convent Sblonden [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/19439> (geraadpleegd op 17 augustus 2017).

Agentschap Onroerend Erfgoed 2017c, Historische stadskern van Gent [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140021> (geraadpleegd op 17 augustus 2017).

Claes B. 2005, Versterkingstoren in Ter Hooie (Erfgoedmemo 14), Gent.

Claes B. & Stoops G. 2005, Bouwarcheologische studie van de 14de-eeuwse versterkingstoren, spiltrap en walmuur ten zuiden van het begijnhof Onze-Lieve-Vrouw ter Hooie in Gent (O.-VI.), in: *Archaeologia Mediaevalis* jg. 28, pp. 89-91.

De Moor G. 2000, Quartairgeologische Kaart van België, Vlaams Gewest, Verklarende tekst bij het Kaartblad 22 Gent (1/50.000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

Jacobs P., De Ceukelaire M., De Breuck W. & De Moor G. 1996, Toelichting bij de geologische kaart van België. Vlaams gewest. Kaartblad 22. Gent (Schaal1: 50 000), in opdracht van Ministerie Vlaamse Gemeenschap, Departement EWBA Administratie Economie, Afdeling Natuurlijke Rijkdommen en Energie.

Laleman M.C. & Raeymaekers E. 1996, Vondstmeldingen. Lange Violettenstraat, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent* jg. 20 afl. 2 pp. 34-35

Raeymaekers E. & Steurbaut P. 2007, Graaf van Vlaanderenplein 5, De Capitole, in: *Archeologisch onderzoek in Vlaanderen 1999-2006. Stadsarcheologie. Bodem en monument in Vlaanderen*, reeks 2, nr. 1, pp. 38-3.

Stoops G. 1997, Vondstmeldingen. Lange Violettenstraat 277, in: *Stadsarcheologie. Bodem en monument in Gent* jg. 21, afl. 1, pp. 27-28.

Terryn B., Janssens D. & Janssens N. 2012: Archeologische begeleiding, Lange Violettestraat (Gent), BAAC Vlaanderen Rapport 111, Gent.

Van Ranst E. & Sys C. 2000, Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart (Schaal 1:20 00), Gent.

Vermander Ch. & Van Mol T. 2011, Landschapsbeheerplan voor het begijnhof O.-L. Vrouw ter Hoyen te Gent. Van Begijnhof naar uniek historisch woonerf, Gent.

3.2 Historisch kaartmateriaal

Braun G. & Hogenberg F. 1572, Gandavum, amplissima Flandriae urbs..., (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.cartesius.be)

Deventer J. 1559, Atlas des villes des Pays-Bas, (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.cartesius.be)

Ferraris J. J. F. 1771-1778, Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden, (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.geopunt.be)

Horenbault J. 1617, Kaart van Gent, (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.cartesius.be)

Popp P. C. 1842-1879, Atlas cadastral parcellaire de la Belgique (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.geopunt.be)

S.N. 1534, Gent in vogelvlucht (geraadpleegd op 17/08/2017 via [Stad Gent](http://stad.gent))

S.N. 1843-1845, primitief kadaster (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.cartesius.be)

S.N. 1843-1845, Atlas der Buurtwegen (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.geopunt.be)

Villaret J. 1745-1748, Carte topographique de la partie de la Belgique comprise entre Gand et Tournay, Maestricht et Liège ..., (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.geopunt.be)

Vandermaelen P. 1846-1854, Atlas cadastral du Royaume de Belgique (geraadpleegd op 17/08/2017 via www.geopunt.be)

4. Lijst van figuren

Figuur 1: het onderzoeksgebied voorgesteld op de topografische kaart (© geopunt).....	6
Figuur 2: het projectgebied en de andere deelprojecten op het hedendaags kadaster (© geopunt).....	6
Figuur 3: het projectgebied aangeduid op de hedendaagse orthofoto met de gebieden waar geen archeologie te verwachten valt en de grenzen van de archeologische zones (© geopunt)	7
Figuur 4: zicht op de bestaande verharding ten oosten van binnenplein. Hier is geen riolering of waterafvoer aanwezig	9
Figuur 5: zicht op de bestaande kasseiverharding in de omgeving van het Groothuis.....	9
Figuur 6: bestaande verharding met controleput van de riolering centraal in weglichaam ..	10
Figuur 7: aanduiding van zone waar ter plaatse verspreide controleputten van de riolering werden aangetroffen (© geopunt).....	10
Figuur 8: de wegeniswerken in grondplan (© INGENIEURSBUREAU G. DERVEAUX NV).....	12
Figuur 9: nieuwe toestand niveau 0 (©INGENIEURSBUREAU G. DERVEAUX NV)	13
Figuur 10: projectgebied gesitueerd ten opzichte van Vlaanderen en de archeoregio's	17
Figuur 11. het projectgebied en hydrografie op het DTM-Vlaanderen (©Geopunt)	18
Figuur 12: het projectgebied op de orthofoto met aanduiding van het hoogteprofiel	18
Figuur 13: het projectgebied aangeduid op de tertiair geologische kaart (© DOV)	19
Figuur 14: het projectgebied aangeduid op de quartair geologische kaart (© DOV)	20
Figuur 15: de bodemtypenkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV).....	21
Figuur 16: de bodemerosiekaart met aanduiding van het projectgebied (© Geopunt)	21
Figuur 17: de bodembedekkingkaart met aanduiding van het projectgebied (© DOV)	22
Figuur 18: het projectgebied op Gent in vogelperspectief uit 1534 (©Stad Gent).....	24
Figuur 19: het projectgebied op de Deventerkaart, ca. 1559 (©Cartesius).....	24
Figuur 20: het projectgebied op de kaart van Braun en Hogenberg uit 1572 (©Cartesius)...	25
Figuur 21: het projectgebied op de kaart van Horenbault uit 1617 (©Cartesius).....	25
Figuur 22: het projectgebied op de kaart van Bleau uit 1649 (© Cartesius).....	26
Figuur 23: Het projectgebied op de Villaretkaart (1745-1748) (© geopunt).....	26
Figuur 24: het projectgebied op de kaart van Ferraris (1771-1778) (©Geopunt).....	27
Figuur 25: het projectgebied op de topografische kaart Vandermaelen (1846-1854) (©Geopunt).....	27
Figuur 26: het projectgebied op de kaart van Gevaert en Van Impe (1801-1900) (©Cartesius)	28
Figuur 27: het projectgebied op het primitief kadaster (1830-1833) (©Cartesius).....	29
Figuur 28: het projectgebied op een orthofoto uit 1971 (©Geopunt)	29
Figuur 29: het projectgebied op een orthofoto uit de periode 1979-1990 (©Geopunt).....	30

Archeologisch onderzoek op de terreinen van het Begijnhof is beperkt. Begin jaren 2000 werd de zuidmuur van het Begijnhof gedeeltelijk onderzocht (CAI ID: 333536). Er werden sporen van een latrine aangetroffen, een stadsmuur en een versterkingstoren. Het ging om resten in baksteen, waarbij de verdedigingselementen verwekt zaten in de omheiningsmuur van het begijnhof. Aan de stadszijde was het geheel versterkt met zware steunberen verbonden met een spitsboog. Op deze boog rustte waarschijnlijk een weergang. Er sloot een rechthoekige ruimte aan bij de toren (Claes & Stoops 2005; Claes 2005). 30

Omgeving van het Begijnhof..... 30

Voor de directe omgeving van de site zijn er enkele records opgenomen in de CAI. ID 333538 verwijst naar een opgraving die werd uitgevoerd langs de Lange Viollettesraat 277 waarbij muurresten uit baksteen werden aangetroffen en een kleine halfondergrondse kelder die nog gedeeltelijk in grondplan was bewaard (Stoops 1997). ID 333537 verwijst eveneens naar een opgraving in de Lange Violettestraat waarbij de middeleeuwse Vijfwindgatenpoort werd aangesneden en een muurdeel in baksteen werd aangetroffen afgewerkt met Doornikse kalksteen. Haaks op deze muur bevonden zich resten van twee smallere muren in baksteen van een klein gebouw (Laleman & Raeymaekers 1996). Bij een ander Op het Graaf van Vlaanderenplein (CAI ID: 333533) werd sporen van een oude Schelde-arm onderzocht, afgeboord met kaaimuren gestut op houten palen. Mogelijk deed de muur ook dienst als achtergevel of afsluitmuur (Raeymaekers en Steurbaut 2007). Verder werden bij werfonctroles vondconcentraties aangetroffen uit de middeleeuwen en post-middeleeuwse periode (CAI ID 333535; 211744). 30

Figuur 30: CAI-data op de hedendaagse orthofoto volgens datering (©Geopunt).....31

Figuur 31: archeologisch onderzochte begijnhoven in Vlaanderen op basis van de CAI (©Geopunt)..... 32